*Q. B. V.*

# EXERCITATIO ANTIBODINIANA

*De*

# MINIMO NUMERO PERSONARUM FAMILIÆ ITEMQ. CIVITATIS,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

*Qvam indultu*

Inclutæ Facultatis Philoſophicæ
In Academiâ Lipſienſi
PRÆSIDE
M. JACOBO THOMASIO,
Eloqventiæ Profeſs. Publ.
Anno 1663.

*d. XI. Julii horis locoq́ꝫ conſvetis*
defendit
JOHANNES ULRICUS Mayer/
Lipſ. Philoſophiæ Baccalaur.

---

*Recuſa LIPSIÆ*
Anno 1673.
Typis JOHANNIS-ERICI HAHNII.

# Juvante Triuno!

I.

CApitale *Johannis Bodini* fuit ingenium, eruditio rara, hiſtoriæ veteris æqvè ac recentis cognitio vaſta, ſcribendi peritia minimè vulgaris. Has virtutes cùm in aliis ſcriptis, tùm in opere celebri de Republica non ſine applauſu literati Orbis explicuit. Qvibus ſi aut ἀκρίβεια qvoque par adfuiſſet philoſophica, aut defuiſſet ſaltem τὸ ἀκριβεστάτου in hoc genere Ariſtotelis inſectandi, recteqve ab aliis decreta novandi ſtudium: nemo temerè futurus illo erat ſapientiæ civilis magiſter ſuperior. Nunc his moribus effecit, ut ejus κυρίαι δόξαι paſſim veniant caſtigandæ in ſcholis.

II. Ac in alias fortaſſe alibi: hîc in illam animadvertemus, quâ libri 1. cap. 2. *qvinq; minimùm perſonas ad familiam, tres familias ad civitatem conſtituendam neceſſarias* pronunciavit, invento tàm inſipido, tam omnis conditura impatiente, ut certum eſſe debeat, ne Autori qvidem ex aliâ re, qvàm familiari magnis ingeniis τῆς φιλονεικίας καὶ φιλαυτίας vitio, placere illud potuiſſe.

III. Ut obſervemus ordinem, præſtruemus *primò* pauca de gradibus humanarum ſocietatum: *pòſt* in medium qvæſtione propoſitâ, qvalis ea ſit, qvomodoqvè decidenda, conabimur aperire: *poſtremò* circumductas veritati à ſcriptore Gallo nebulas diſſipabimus.

IV. Quemadmodùm in oratione literæ ac ſyllabæ; ſic in Civitate *ſimpliciſſimæ ſocietates*, quæ patrifamilias cum uxore, ſervo, liberis intercedunt, elementorum inſtar obtinent. Hinc enim in *familiam* ſeu domum; ab hac in *vicum* ſeu pagum; à pagis demùm in *civitatem* proxima fit progreſſio, ut capitibus 1. & 2. lib. I. Polit. edocemur.

V. Altiùs Ariſtoteles in civili doctrinâ non adſcendit, non, qvia nulla eſſet Civitate inter homines ſocietas *major*, (ſi enim ἔθνος III. Pol. 2. & VII. 4. eſt inter diverſas gentes belli communis aut commerciorū causâ inita ſodalitas, qvalem Tyrrheni olim cum Carthaginenſibus, Corinthii cum Megarenſibus habuere, III. Pol. 6.) ſed qvia nulla *perfectior*.

VI. Sunt ergò *compoſitæ ſocietates*, qvas hic intueri convenit, hæ tres: *Familia*, *Vicus*, *Civitas*. Qvæ vocabula, magnæ aliàs ambiguitati obnoxia, qvomodo accipere debeat hujus ſcientiæ ſtudioſus, non aliunde certiùs reſciſcet, qvàm è ſequentibus definitionibus.

VII. *Familia* eſt ſocietas immediatè è conjugali & herili in utilitatem & vitam qvotidianam à naturâ conſtituta, I. Pol. 1. *Vicus* eſt ſocietas naturalis è pluribus familiis ad uſum non qvotidianum immediatè collecta, ib. *Civitas* deniqve ſocietas eſt naturalis ex pluribus vicis perfecta, qvæ jam omnis ubertatis, ut verbo dicam, extremum nacta eſt, (ἤδη πάσης ἔχουσα πέρας τῆς αὐταρκείας, ὡς ἔπος εἰπεῖν,) nata ſanè vivendi cauſa, exiſtens tamen benè vivendi (γινομένη μὲν οὖν τοῦ ζῆν ἕνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν,) ib. c. 2.

IIX. In his definitionibus ſingulis differentias faciunt tùm *finis*, tùm *materia* proxima. Hæc enim duo in argumento civili, imò qvovis practico, momentum habent præcipuum, ſic tamen ut à *fine* demonſtretur *materia*, fini qvippe pro inſtrumento, ut ita dicam, inſerviens.

IX. Finem *Familia* uſum habet qvotidianum; *Vicus* non

non qvotidianum; Civitas *αὐτάρκεια* (ſuppetentem ad eleganter qvoqve & jucundè vivendum copiam) & *τὸ εὖ ζῆν* ſeu *εὐδαιμονίαν*, (qvam Ethicus definit operationem animæ ſecundùm virtutem optimam & perfectiſſimam 1.Nicom.7.) qvatenus ea non uni homini, ſed univerſo populo induenda eſt.

X. Proximè componitur è conjugali quidem & herili Societate *Domus*; è numero multis verò domibus *Vicus*; vicis *Civitas*.

XI. Ubi ſtatim obſerva Domum *è ſpecie*, Vicum & Civitatem è *ſolo numero* diverſis ſocietatibus conflari.

XII. Qvòd in definiendâ Domo nulla *paterna* ſocietatis facta mentio, inde eſt, qvia *filius*, qvà talis, & qvatenus in hanc ſpeculationem venit (venit autem ut educandus ante annos perfecti judicii, *ἕως ἂν ᾖ πηλίκος*, V. Nic. 6. hoc eſt, *ἕως ἂν λάβῃ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τάξιν*, I. Magn. Mor. 34.) non cooperatur Patriſamilias ad finem, ut uxor & ſervus, ſed eſt *finis* ipſe, qvotidianâ partium familiæ curâ & elaboratione indigens non minus atque poſſeſſio.

XIII. Sed eſt tamen *perſona*, inqvies. Patiemur ergo, inqvam, ut *paulò ampliùs extenſâ familiæ voce* annumerentur partibus ejus & liberi, (qvod & Philoſophus facit I. Polit. 3.) qvatenus nempe familia *ſimpliciter* notat *ſocietatem ex perſonis domeſticis* partim imperante, partim ſubditis *collectam*.

XIV. Haud fruſtrà dixi *imperante*, non imperantibus: *μοναρχεῖται γὰρ πᾶς ὁ οἶκος*, I. Pol. 4. ſubaudi, *naturaliter*. Id qvod de vico & civitate dici æqvè non poteſt. Erit autem & hoc obſervatu non inutile.

XV. Qvòd addidi, *naturaliter*, eò valet, ne qvis forte è *ſtatu* familiarum *aberrante* aut *legali* petitum telum in Ariſtotelem torqveat. Qvod irritum ſanè futurum eſt. Qvicqvid enim diſciplinæ civilis ad *ſubjecti* Politices notitiam pertinet, ad *ſtatum naturalem* elimavit ſummus Philo-



251

ſophorum. Cujus veſtigia vaticinamur in hujus etiam Qvæſtionis explicatione, quam ſuſcipimus, inſequenda nobis fore.

XVI. His ita præſtructis ad ipſam *Qvæſtionem* veniamus. Qværi cœpit: *Quot minimo numero perſonæ ad Familiam, Vicum, Civitatem reqvirantur?*

XVII. Si verum amamus, totum hoc genus qvæſtionum magis curioſum eſt & lubricum (ne quid hic dicam gravius,) qvàm utile aut neceſſarium: tale certè, ut in eo, tanquam in propriâ materiâ verſarentur illæ olim veterum ἐριστῶν cavillationes, quas σωρείτας (alio longè ſenſu, quam qui notus hodiè ſit vulgo Dialecticorum,) vocabant, & φαλακρούς. Ut cùm rogarent, (unde & nomina his duobus ſophiſmatibus facta:) *quot grana eſſent* acervus? *à quoto pilo amiſſo* calvus *quispiam cenſeri poſſet?* Vide Gaſſend. cap. 3. de Log. orig. Tom. I. Op. f. 41. Plura exempla ſuppeditabit Valla III. Dialect. 12. ſub fin.

XIIX. Difficultatem negotii confeſſus eſt & Cicero in Lucullo, ubi hunc ipſum de ſorite locum tractans p. 23 cùm lubricum eum & periculoſum vocaſſet, mox ſubdit: *Rerum natura nullam nobis dedit cognitionem finium, ut ullâ in re ſtatuere poſſimus qvatenus. Nec hoc in acervo tritici, ſolùm unde nomen eſt, ſed ullâ omninò in re minutatim interroganti: dives, pauper; clarus, obſcurus ſit; multa, pauca; magna, parva; longa, brevia; lata, anguſta, qvanto aut addito aut adempto, certum qvod reſpondeamus, non habemus.*

XIX. Enimverò rerum hujusmodi ea eſt varietas, ut minimæ qvantitatis maximæve certos fines aſſignare, qvi ubiq; ſine exceptione valeant, ſit operam perdere. Itaqve nodi illi Gordii non ſolvendi ſunt, ſed amputandi. Demonſtrari certus numerus non poteſt; nominetur ergò incertus, aut certus qvidem, ſed qvi vim habeat incerti.

XX. Planè talis erat Salvatoris reſponſio ad ſimilem interrogatiunculam Petri: *qvoties dimittendum eſſet fratri?*

*& an*

*& an ſepties ſufficeret?* imò verò, inqvit, *non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties*, Matth. 18, 21. 22. hoc volebat: toties, qvoties in te frater peccaverit.

XXI. Qvamobrem à qværentibus: *qvot homines familiam, qvot vicini pagum, qvot cives Remp. qvot milites exercitum conficiant? & ſimilia*, poſtulemus hoc prius expediri nobis: *qvot ipſi ad ſuum cujusq; ſocietatis finem neceſſarios arbitrentur?* Qvod hîc ipſi nobis reſpondebunt, idem reſponſum habeant ſibi. Vix autem poterunt, de *Vico* certè, *Rep. Exercitu* reſpondere aliqvid fixum atqve immobile.

XXII. Eqvidem facile fuerit in his paucitatem aliqvam excogitare juſto minorem, aut abundantiam æqvo majorem: nullum enim inſtrumentum infinitum eſt, I. Pol. 5. nec tueri vim ſuam poteſt, ſive parvitate ſive magnitudine modum excedat, VII. Pol. 4. At verò primæ ultimæve menſuræ, qvæ juſta ſit, exactos terminos qvaſi punctis utrinqve ſuis deſignare circumſtantiarum lubricitas non ſinit.

XXIII. Non inficior, aliqvam perſonarum multitudinem in his ſocietatibus flagitari: ſed qvalitate illam Theoria Politica metitur, non qvantitate. Age enim, à qvantitate rem æſtima. Mille armatis, qvos in nos educit hoſtis, ſuperandis haud dubiè 1200. cives ſufficient, ſexcenti non ſufficient. Atqvi contrà teſtâtur hiſtoriæ, fugata ſæpè fuiſſe magna ῥιψασπίδων agmina à duplo vel triplo paucioribus ſed ſtrenuis, etiam cùm paria, vel etiam à ſtrenuorum parte iniqviora, fuère cætera. Nempe qvòd viribus tranſigendum eſt negotium, non numero. Id qvod αἰνιξόμενος Alexander pro magnâ papaveris copiâ modicum piper Dario remiſiſſe legitur.

XXIV. Hæc cauſa fuit Ariſtoteli, cur *nec domui, nec vico* uſpiam, *nec civitati* certum perſonarum numerum aſſignaret, ac ne in optimâ qvidem Rep. ſuâ, cùm de numero civium agere propoſuiſſet, ad calculos ſedere vellet. Apertè enim teſtatur, non multitudinem eorum ſpectari oportere, ſed

ſed facultatem. Δεῖ μᾶλλον, inqvit, μὴ εἰς τὸ πλῆθος, εἰς δὲ δύναμιν βλέπειν. ἔστι γάρ τι καὶ πόλεως ἔργον, lib. VII. c. 4. Et in fine capitis concludit indefinitè, οὗτος ἐστὶ πόλεως ὅρος ἄριστος, ἡ μεγίστη τοῦ πλήθους ὑπερβολὴ πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς εὐσύνοπτος.

XXV. De *Familiâ* tamen, (compoſitarum ſocietatum minimâ,) fatendum eſt, ea illum jeciſſe fundamenta, unde concludere qveamus, *tres minimùm perſonas conſtituendæ juſtæ familiæ ſufficere, Patremfamilias, Uxorem ejus, & ſervum.* Qvam ſententiam & paſſim hodiè reperias apud ſcriptores Politicorum. Conſule Arniſæum *I. Polit. 2. p. 15. & I. de Rep. 1. ſ. 9. n. 2. p. 21.* Jac. Martin. *I. Pol. 2. p. 12. & 17.* Liebenthal. *Polit. diſp. 2. q. 7. p. 27.* Cellar. *I. Polit. 5. §. 4. p. 68.* Wendeler. *lib. II. Philoſ. Pract. ſ. 1. c. 2. p. 288.* H. Prætor. *Theat. Polit. p. m. 152.* Micrœl. *I. Polit. 2. §. 2. p. 14.*

XXVI. Cùm enim conflata ſit Domus è duabus ſocietatibus ſimplicibus, conjugali & herili, per §. 7. & 10. ad has autem dictæ tres perſonæ ſufficiant: conſeqvens eſt, ut in hunc eundem numerum cogi poſſit & Domus.

XXVII. Petitum hoc eſt argumentum non *à materia* tantùm Familiæ, h. e. duabus ſocietatibus ſimplicibus, ſed & *formâ* regiminis domeſtici, qvæ per §. 14. eſt monarchica. Hinc enim fit, ut unus Paterfamiliæ ſimul ut maritus præſit uxori, ſimul, ut dominus ſervo, (horum qvippe τὸ βουλευτικὸν alterius nullum eſt, alterius ἄκυρον, I. Polit 8.) eoq; bis numeretur in ſocietatibus duabus, *qvatuor* alioqvi perſonarum copiam poſtulaturis.

XXIIX. Sed cur, ſi hoc admittimus, non matri qvoqve familias duplex officium damus, alterum uxoris, alterum ſervi aut ancillæ? Ideo nimirum, qvia profectò eo tempore, cùm in geſtando, parturiendo, lactando fœtu munus uxorium implet, vel planè non, vel perqvàm incommodè ſervi obire vices poteſt. Adde, qvòd ipſa natura uxoris officium à ſervili, perſonarum etiam conditionibus, diſcrevit, Pulchrè Philo-

ſophus

ſophus I. Pol. I. *Φύσει μὲν ἦν διώρισται τὸ θῆλυ καὶ τὸ δοῦλον. οὐθὲν γὰρ ἡ φύσις ποιεῖ τοιοῦτον, οἷον χαλκοτύποι τὴν Δελφικὴν μάχαιραν πενιχρῶς, ἀλλ' ἓν πρὸς ἕν.*

XXIX. Unde pro demonſtrando minimo perſonarum in familiâ numero novum naſcitur argumentum à *fine*, qvæ probandi ratio in politicis eſt concinnisſima. Qværit enim paterfamilias & *liberos*, in qvibus ſit ſuperſtes poſt mortem, & *opes*, è qvibus cum ſuis vivat. Horum finium *alterum* uxoris, *alterum* ſervi adjumento conſeqvitur. Habemus ergò rurſus è *Patrefamilias, conjuge, & ſervo* perfectam Domum, qvaſi ex *unâ* imperante perſonâ, & *duabus* (ob duplicem finem) adminiſtris.

XXX. Arniſæus p.16. Polit. etiam *Heſiodi autoritate* munit hanc ſententiam, jubentis, ubi primùm de domo tibi proſpexeris, fœminam & bovem adſciſcere lib. II. ἔργ. v. 23.

*Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα.*

Putes enim in fœminâ *uxorem*, in bove *ſervum* præcipi. *ὁ γὰρ βοῦς ἀντ' οἰκέτου τοῖς πένησίν ἐστιν*, ut ait Ariſtoteles I. Pol. I. Qvi utiqve verſum Heſiodi manifeſtè in hunc ſenſum d.l. exponit, nec disſimilia diſſerit I. Oecon. 2.

XXXI. Verùm qvi ſeqventia Heſiodi inſpiciet, eum in alia ire omnia neceſſum eſt. Statim enim altero verſu, qvod de fœminâ dixerat, ſic continuantem legimus;

*Κτητὴν, οὐ γαμετὴν, ἥτις καὶ βουσὶν ἕποιτο.*

Diſertè de *uxore* ſe loqvi negat, de *ancillâ* ubſeqvâ fatetur. Hæc ergò ſocietati herili relinqvatur, & bos id, qvod eſt, per nos maneat, nec transfiguretur in *ſervum*. De matrimonio autem ineundo verſu demum 313. Heſiodus incipit concionari.

XXXII. In aperto eſt, Philoſophum eo loco à Poëtæ mente diſcesſiſſe. Qvod jam antè obſervarunt eruditi utriusqve ſcriptoris interpretes, *Heſiodi* qvidem Philippus Melanchthon p.211. ed. Tigur. & Steph. Riccius c. 3. *Ariſtotelis* verò

tùm ad *Politica* Perionius p.293. Montecatinus f.30. Giphanius p.21. Piccartus p.31. tùm ad *Oeconomica* Joach. Camerarius p.57. & his omnibus prior Leonh. Aretinus p. m. 312. ed. Venet 1562. ad Tom. III. oper. Averr. His addo Anton. Moker. in Orat. p.229:

XXXIII. Si Timæum Tauromenitam audimus, cujus expoſitionem ſcholia Procli ad Heſiodum (*p.97. edit. Heinſ.* & inde Nunneſius (*p.47. ad vit. Ariſtot.*) produnt, reperta ratio eſt componendi diſſidii. Verùm hic non tàm id egit, ut benefaceret Ariſtoteli, qvàm ut morbo ſuo, ex qvo meritus eſt ἐπιτίμαιος cognominari, fibulam laxaret, unoqve ſcreatu in duos ſe longè viros meliores evomeret bilem. Γυναῖκα κτητὴν οὐ γαμετὴν interpretatus eſt pellicem, h.e. ut Giphanius ad Ariſtot. loqvitur, *mediam qvandam mulierem, qvæ & uxoris & ancillæ munus gerat*. Ita volupe ipſi fuit ſimul Heſiodum, qvaſi ex gloſsâ Ariſtotelis, ut improbi autorem conſilii infamare, ſimul inſultare Ariſtoteli, qvi ex Heſiodi monitu de *Herpylide* ancillâ filium qvæſiviſſet *Nicomachum*. Apage hunc conciliandi morem! & corrige interim obiter inſcitiam librarii Giphaniani, qvi pro Herpylide *Eriſipylen*, pro Nicomacho *Telemachum* lectori obtrudit.

XXXIV. Sed qvomodo ergò cauſam Ariſtotelis orabimus, ſi forte crimen falſi illi impingat Aſcræus vates? An dicemus, ſpectaſſe eum, non quid Poetæ in mentem veniſſet, ſed quid Deo, cujus afflatu credebant gentiles carmina ſæpè ab ipſis canentibus aliter intellecta effundi? Cauſationi huic Aretinus qvodammodò favere videtur: rectiùs verò eam repudiant Montecatinus & Piccartus. Cæterum, qvam ipſi ſubſtituunt, ea parum honorifica eſt Philoſopho. Ait enim Montecatinus, *non inſolitum ipſi eſſe, ſumere ex dictis aliorum eam tantùm partem, qvæ ad ſuam ſententiam faciat, licet aliò dirigatur.*

XXXV. Convenientiſſimè dicetur, quod & Anton. Mokero

Mokero venit in mentem, quæ Poëtæ verba protulit Ariſto-teles, ex memoriâ protuliſſe, oblitum eorum quæ ſeqværentur: hinc fieri facilè potuiſſe, ut aberraret à ſenſu, qvem nec nos quidem, abſque ſequenti verſiculo foret, teneremus. Viris magnis ἁμαρτήματα ejusmodi μνημονικὰ & eveniunt ſubinde & ab æqvo lectore benignè condonantur.

XXXVI. Parum ergo ad numerum domeſticæ ſocietatis verſus Heſiodi. E quo tamen, ne nihil planè in rem noſtram convehamus, hoc libet ſaltem diſcere, qvòd pro *ſervo* hic *ancilla* qvoqve nominari poſſit. Etenim, qvòd ſervorum & ancillarum diverſa ferè ſolent eſſe miniſteria, magis eſt, ut *à legali* ſtatu deliberatum, qvàm à *naturali*, (qvem hic per §. 15. unicè curamus,) imperatum dicatur. Neqve verò ut in conjugali, ſic in herili ſocietate finis primarius à ſexu pendet.

XXXVII. Illa ad naturalem ſtatum reſtrictio nobis etiam in hoc prodeſt, ut intelligamus, in hâc Politicâ ſpeculatione tacendum eſſe de legibus Romanorum civilibus, niſi pernicioſo inſtituto limites diſciplinarum confundere velimus. Qvâ qvidem in re præter Bodinum multi peccant ſcriptores Politici: qvi non putant ſe officio functos, niſi JCtos condimentarios faciant Philoſophorum: in qvo à neutris eſt cur multum gratiæ exſpectent.

XXXIIX. Talem ex more ſuo in hac etiam quæſtione noſtrâ ſe gerit Libenthalius, *Diſp. II. q. 7.* Quam ex vero decidit qvidem, ſed ita, ut primas & dubitandi & decidendi partes legibus deferat civilibus. Ecce enim, dubitandi rationes ilicò ipſi naſcuntur ex *l. unic. in fin. ff. de off. conſ. & l. apud filium §. apud Coll. ff. de manum. vindict.* ubi ſcil. Conſules, (ex Arniſ. *l. de Rep. 1. ſ. 9. §. 1. p. 21.* hunc enim deſcribit, addendum fuerat, & Prætores) qui bini tantùm erant, Collegarum nomine cenſentur. Unde (ſicut & ex eo, quòd Tutores, licet pauciores, qvàm tres dari poterant, tamen col-



251

legarum appellatione contineri dicuntur, *arg. l. collegarum 173. in pr. ff. de V. S.*) ſequi exiſtimes, duas etiam perſonas domui ſufficere. Viciſſim decidendi ratio prima illi eſt *l. Neratius 85. ff de V. S.* ubi ex definitione JCtorum ad Collegium ſive corpus conſtituendum pauciores tribus non admittuntur.

XXXIX. Paulò cautior hâc parte fuit Arniſæus, qui illas de Collegio argutationes loco παραυλίας tantum, non in argumentorum ſpeciem uſurpat, ad probandum autem poſteà numerum familiæ *fortiori*, ut appellat, *ratione* utitur è viſceribus doctrinæ Politicæ. Conf. eund. p. 15. Polit. §. *In promptu.*

XL. Peccat verò argumentum Liebenthal i non modò μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος, ſed fortaſſis etiam diſſimilitudine comparatorum. Quod enim ita diſputat, quaſi inter *Collegium* & *Familiam* nihil interſit, in eo certè diſſentientem habebit Bodinum, qui illum ipſum Neratium ſuæ cauſæ de quinque domeſticis perſonis patronum advocat, non obſcurè rationem eam ſecutus, quæ Alſtedium movit, ut quatuor minimùm perſonas familiæ neceſſarias pronunciaret, quia *Oeconomia ſit aliquid eminentius Collegio*, cap. 2. Oecon. Reg. 2. Tom. III. Encycl. f. 137. Noſtrâ interim parum refert, rectiùsne Domum Libenthalius *æqualem* Collegio poſuerit, an Bodinus *ampliorem*: ſatis eſt, utriusque argumentum in foro Philoſophiæ Practicæ non eſſe nauci.

XLI. Utiq; hoc ratiocinandi modo ſemel admiſſo, qvo res tandem hîc evaſerit, commemorare penè ridiculum eſt. Illa qvam diximus *lex Neratius* in naſum cereum abiit, qvem ſuæ qvisqve larvæ opinator aptaret. Ex eâdem enim cùm alius *tres*, alius *qvatuor*, alius *qvinqve* perſonas *Familiæ* dediſſet, non defuerunt porrò qvi, porrectâ in majores ſocietates ratione, argutarentur, tres qvoqve ad minimum familias ad *pagum* conſtituendum reqviri apud Bened. Winclerum *lib. V.*

*de*

*de princ. Jur c.4.p.474.ab init.* qvi in hanc ſententiã ipſe non leviter inclinat. Bodinus verò pagum, homo ſcil. urbanus, prætervidet, ſtatimqve *Civitati* tres familias inchoandæ deſinat, in eodem argumento abſurditatem duplicans.

XLII. Nobis tàm beatis eſſe non licet, ut qvemadmodùm illi ex uno Neratio, ſic nos ex eodem rationis dictamine Familiæ juxtim ac Pago & Civitati certum numerum providеamus.

XLIII. Dedimus eum utcunqve Domui. Nunc ubi ab hàc parvâ ſocietate pes promovendus eſt ad majores, Pagum & Civitatem, incerta ſe omnia oſtentant. Non enim æqve ut minima, ſic maxima numerare expeditum eſt.

XLIV. Illa profectò ratio, qvam §.27. ex *materiâ* & *formâ* petebamus, hic nos deſtituit: qvandoqvidem hàc parte per § 11 & 14. Vicus & Civitas multum differunt à Domo.

XLV. De *fine* ſupereſſe ſpes aliqva poterat. Verùm & hanc enecant tùm *finis amplitudo*, tùm internexorum finibus *caſuum fortuitorum varietas*. Omninò circa Vicùm & Civitatem ſe aperiet veritas eorum, qvæ § 17. & ſeqq. prædiximus.

XLVI. *Pagi* ob *utilitates non qvotidianas* coeunt per §. 9. Hæ autem ferè ſpectantur in caſibus *fortuitis*, ut arcendi ab ovilibus lupi, ut pellendi è tecto furis nocturni, ut incendii reſtingvendi, ut erigendæ ſepis (qvod habet proverbium) vento dejectæ. Hìc ergò ut caſus ipſos ac pondera qvaſi caſuum pro circumſtantiis variantia: ita idoneam his caſibus procurandis hominum multitudinem etiam minimam, nemo temerè ſe jactet habere in numerato.

XLVII. De *Civitate* tantò validiùs idem aſſerendum, qvanto ſimul cum *fine ampliore caſuum* qvoqve & periculorum accrevit *varietas*.

XLIIX. Concludamus ergò, nec *vicinorum* nec *civium* numerum poſſe à nobis minimum exqviſito calculo demonſtrari; & ideò artis eſſe facere, qvod Stoici præcipiebant ad-

verſus Soritas,& id genus captioſas interrogationes alias, h. e. *τὸ ἡσυχάζειν* & nihil reſpondere, nihil definire. Qvà de re vid. Cic. *Lucull.p.23:* Gell. *XVI.2 in fin.* P. Victor. *XXXII. Var. Lect.14.* Nam qvod doctiſſ. Rutgerſius IV. Var. Lect. 11. *ἡσυχάζοντα* ipſis ſophiſmatum generib. accenſet, fruſtra facit: & de emendatione igitur loci Gelliani I. noct. att. 2. quoad eam vocem, amplius quærendum.

XLIX. Hugo Grotius *II. de J.B. 16. §. 3.* ne in *ſtatu* quidem *legali* audet definire numerum *Exercitûs* ( ſocietati civili non abſimilis, ) ſed in genere ait eſſe *militum multitudinem, qvæ palàm fines hoſticos auſit invadere* : ſubditque, *pro viribus hoſtium æſtimandum, quæ copiæ exercitum faciant.* Adde quæ apud ipſum ſeqvuntur de diſcrepantibus inter ſe calculis Ciceronis, Polybii, Ulpiani, Livii. Nihil ergò & à nobis peccabitur, ſi rogati de minimo numero perſonarum, in Vico aut Civitate, intrà terminos τῆς ἡσυχίας nos contineamus.

L. Id tamen affirmare poſſumus, civitate minimà Pagum etiam maximum, perinde ut Pago minimo maximam Domum, minorem eſſe oportere: ſed in ſtatu *naturali.* Nam in *legali* forte contrà eveniſſe aliqvando non mirabitur, qui cogitabit, ut in corpore Phyſico ſic in ethico dari poſſe *παρεκβάσεις* & monſtra: ſed horum in definiendis ac demonſtrandis ſpeciebus ſecurus vivit Philoſophus. Tale monſtrum videntur peperiſſe, qui *mille perſonis* definierunt *Familiam*, apud Bodinum fol. m. 9. lit. D. modò ipſe Bodinus mentem eorum rectè percepit: nam cur אלף Hebræis *familiam à numero millenario* ſignificare potuerit, aliam rationem ſuggeret Lexicon Schindleri fol. 83.

LI. Etiam hoc amplius. Quod *ἐν στιγμῇ* non poſſumus, *ἐν πλάτει* tentare quid vetat? Tentemus autem in *Civitate* tantùm, ne tædio ſit prolixitas, præſertim cum de *Pago* multi ne manum qvidem vertant.

Impo-

LII. Impoſuit *Plato* Reip. ſuæ cives 5040. *Bodinus* civitatem eſſe hominum etiam non amplius 15. credidit. Hîc, ubi ſecundùm ea, quæ §. 22. allata ſunt, probaverimus, *Platonicam* civitatem *multitudine* nimiâ, *Bodinianam* contrà *paucitate* laborare: quæ his numeris interjecta erit latitudo, circumſcribet nimirum maximam pariter & minimam civium in ſtatu naturali menſuram, alioqui ſine temeritatis notâ punctim non definiendas.

LIII. In utraqve diſputatione non aliis fundamentis opus eſt nobis quàm è quibus VII. Polit. 4. de optimâ civitatis menſurâ diſſeritur. Sed uberrimæ graviſſimæque doctrinæ extremas tantùm lineas rademus. Tota res è *duplici*, quem §. 9. tetigimus, *fine* pendet *civitatis*. Cujus αὐτάρκεια ſub nimiâ civium paucitate, (ἡ μὲν ἐξ ὀλίγων λίαν οὐκ αὐτάρκης p. 447.) viciſſim ſub nimiâ multitudine εὐνομία periclitatur (ἀδύνατον εὐνομεῖσθαι τὴν λίαν πολυάνθρωπον p. 446.) Enimverò ſimilis eſt civitas navigio, quod æqvè ut unius palmæ brevitas, ſic duorum longitudo ſtadiorum inutile reddit, iſtoque nomine indignum, p. 447.

LIV. Secundùm hæc facile eſt arbitrari, *Bodini* civitatem eſſe navigium σπιθαμιαῖον. Eam ille ex tribus familiis, familiam unam è quinque perſonis extruit. Ergò *tres* viri, *totidem* fœminæ, *novem* ſervi ſunt illa præclara Civitas Bodini. Condonemus illi, quod fœminas & ſervos admiſcuit civibus. Ponamus omnes illos *quindecim* eſſe patres familiarum. Ne ſic quidem Urbi ſua conſtare poterit αὐτάρκεια.

LV. Etenim ex *multis* non hominibus tantùm, ſed *generibus hominum* conficitur civitas, II. Pol. 1. ita qvidem, ut, ſiqvid ex his deeſſe contigerit, impoſſibile ſit talem κοινωνίαν εἶναι αὐτάρκη, VII. Pol. 8. Commemorantur autem d. l. partes Civitatis hæ ſex: *agricolæ*, *opifices*, *milites*, *mercatores*, *ſacerdotes*, *magiſtratus*. Conf. IV. Pol. 4. Poteſtne ulla ratio excogi-

cogitari, ut his muneribus univerſis pugillus iſte hominum perfungatur.

LVI. Qvid? vel ſoli τῷ ὁπλιτικῷ μέρει τῆς πόλεως pudendus Bodini manipulus eſt. Qvem & Thomas Hobbes negaret ſufficere ad ſocietatem vel ſolius ſecuritatis cauſâ ineundam, per ea qvæ docet c. 5. de Cive n. 3. p. 80. & ex eo Pufend. II. Jurisp. univ. obſ. 5. §. 2. p. 354. Qvocunq; te vertas, Bodinianæ ſententiæ abſurditas pellucet.

LVII. Generoſior è diversâ parte lapſus fuit *Platonis*, qvi lib. V. de Legib. f. m. 846. agricolas, 5040. (minore numero omiſſo Ariſtoteles 5000. memorat II. Polit. 4.) qvi iidem & pro finibus propugnarent, conſcribendos in Remp. ſuam cenſuit. Qvo pacto ſanè exceſſit modum: ſed αὐτάρκειαν attigit tamen: verùm pro *Civitate Gentem* dedit, h. e. aliqvid Civitate majus. Qvale *Babylon* fuit olim, non Urbs, ſed monſtrum urbis, qvippe cujus captæ ſenſum ajunt tertio demum die ad aliqvam ejus partem perveniſſe. Hæc omnia ſunt Ariſtotelis, cujus locos vide, atqve inter ſe compara, VII. Pol. 4. ἡ γὰρ ἐκ πολλῶν ἄγαν. II. 4. ἐπεὶ δὲ τὸ νῦν εἰρημένον, III. 2. τοιαύτη δ' ἴσως ἐστὶ καὶ Βαβυλών. Ubi obiter moneo, qvod de captâ Babylone dixit, ad Cyri tempora, non ad Alexandri referendum eſſe; ut fruſtrà Ramus ex eo loco *p. 159. ad marg.* ſperaverit, tempus ſcriptionis Politicorum definire ſe poſſe.

LVIII. Sed hîc nova lis nobis cum Bodino, ex iis qvæ fol. 10. lit. C. apud ipſum leguntur, eaqve multiplex. Qvam nos ideò breviter in partes tributa frangemus minutatim.

LIX. Negat ille, *qvid inter familiam & Remp. inter Remp. & gentem interſit, ex multitudine perſonarum decidi debere: ita fieri, ut familia interdum major ſit, qvàm Reſp.* Reſp. in ſtatu *legali* concedo, in *naturali*, nego. Conf. qvæ initio ſtatim Politicorum diſputantur à Philoſopho.

LX. Examinemus & exemplum Bodini. *Familiam Tuberonis*, ait, *cùm ſex decim liberôs unà cum uxoribus ac ſervis*

*impe-*

*imperio domeſtico regeret, majorem fuiſſe Rep.* Reſp. I. eâ qvam ex qvindecim hominibus *conſtat* Bodinus, concedo, eâ, qvam juxta principia politica *conſtare debuiſſet*, nego. 2. De Tuberone qvod narrat, non eſt, ut ex Æmilio Plutarchi, qvem in margine citat, probare poſſit. Sedecim unius gentis Ælios, & in his Tuberonem Æmilii Pauli generum, in unâ domo cum liberis & uxoribus vixiſſe, Plutarchus ſcribit; ſuperſtitem his omnibus, cùm uxores duxiſſent, Tuberonem ſive patrem ſive ex majoribus aliqvem (nam & hoc dubium) præfuiſſe, non ſcribit. Nec effugiet Bodinus, ſi memoriam fortè incuſet ſuam, & L. Ælium Pætum Tuberonem voluiſſe ſe dicer, qvem è Val. Max. lib. V. cap, 6. decem & ſeptem milites ſuæ familiæ uno prælio amiſiſſe prætorem novimus. Qvis enim præſtabit, hos omnes Pæto filios fuiſſe? cùm agnati eſſe potuerint, id qvod de filiis ſilentium Valerii probabile facit,

LXI. Pergit Bodinus; *Igitur fallit Ariſtoteles, qui putat Babylonis urbem —— gentem potiùs dici debere qvàm Remp. qvam ipſe decem millibus civium definiendam putavit: qvaſi abſurdum eſſet gentes multitudine innumerabiles, ac locis infinitas, qve modò ejusdem imperii ſummi poteſtate regantur, Remp. appellare.* His ſimilia declamat cap. 6. Meth. Hiſt. p. 183. 184. Verùm Reſp. Judicium Ariſtotelis de Babylone exaudiendum eſt juxta ſtatum non *legalem* ſed *naturalem*. In quo ipſe Civitatem ſeu πόλιν non extendit ultrâ terminos πλήθους εὐσυνόπτου per textum §. 24. allegatum. Tale πλῆθος non fuit Babylone. Nec πόλις ergò, (hâc enim voce diſertè Ariſtoteles utitur,) ſed ἔθνος civitate amplius. Jam πόλις ſeu *civitas* Ariſtoteli longè aliud quid eſt, quam *Reſp.* (ſive Reip. vocem Bodiniano, ſive Ariſtotelico ſenſu capias,) licet hoc neget Bodinus f. 49. B. de Rep. At eum nos novimus non magis curaſſe, ut in Ariſtotelis mentem ſe penetraret, quam ut naturalem ſtatum à legali diſtingveret. Quo fa-

ctum eſt, ut hic reverâ non Ariſtotelem, ſed ſua ſomnia flagellet.

LXII. Qvanqvam & ex his Philoſophum tueri poſſumus. Nam vel mille Bodinianæ Reſp. ſi ad ſingulas quindecim hominibus contenti ſumus, ægrè explebunt unam Babylonem. Hanc ergò cur majorem unâ juſtâ ſive civitate, ſive Rep. non licuerit pronunciare? hoc enim Ariſtoteli eſt non πόλιν eſſe, ſed ἔθνος. *Verùm hæc multitudo*, inqvit Bodinus, *ſub uno fuit imperio.* Quaſi non ipſe doceat p. 184. meth & I. de Rep. 6. f. 48. Remp. ex pluribus civitatibus conſtitui poſſe, perinde, ut Ariſtoteli multæ πόλεις ἔθνος conficiunt.

LXIII. Reſtat expediamus, quâ ſpecie veritatis ſcripſerit Bodinus, *Remp.* (ſinamus eum hâc voce pro civitate uti,) *ab Ariſtotele decem millibus civium fuiſſe definitam.* Qui potuit? cùm probaverimus ſupra §. 57. Platonicam civitatem, quòd homines 5000. numeraret, pro gente fuiſſe ab eo reprehenſam. Omitto, quæ §. 24. dicta ſunt. Nec Bodinus hîc, quod aliàs ſolet, locum ullum margini appinxit. Legitur tamen aliqvid III. Polit. 6. qvod perperam intellectum errandi cauſam dare potuit. Decernit ibi Philoſophus, ſi non aliâ cauſâ coeant homines, qvàm commerciorum & συμμαχίας, civitatem non fore, *etiam ſi decem millia ſic coeant.* In græco ſunt μυρίοι, qvos rectè vertit Ramus *numero quam plurimos*; Aretinus, Perionius, Strebæus, Victorius, Giphanius, Heinſius *decem millia.* Legerunt ergo μύριοι. Sed utramcunque lectionem ſequare, parum ad rem præſentem intereſt. Conditionalis enim nihil ponit: & ſi qvid hic ponit, de aliorum ſententiâ interpretabimur. Jam nec de numero, ſed de fine ac formâ Civitatis ibi fertur ſententia.

LXIV. Perſtemus ergò in eo, qvod *ſpeculari naturam* Reip. volentibus, non de *qvantitate* civium, ſed *qvalitate* ſit laborandum: hæc enim non illa *magnitudinem civitati, qvà tali*, exilitatemve conciliat: perinde ut Hippocratem

*magnum*

*magnum medicum* vocamus, non ex mole corporis, ſed ſcientiæ copiâ, quam & ipſam elegantiſſimam ſimilitudinem Ariſtoteli e VII. Pol. 4. debemus.

LXV. Sed qvid eſt, qvòd in *Theoriâ* politicâ ſtatuqve *naturali* qualitatem unicè ſpectamus; ad *Praxin* & *legalem* ſtatum ubi perventum eſt, omnia ferè numeris è diverſo definitis transfiguntur? Statuendum quid eſt in concilio? Numerantur ſuffragia, non ponderantur. Triumphum olim qvis petebat? Numerabantur & hoſtes cæſi, & cives amiſſi. Senatoriam, aut aliam dignitatem? Facultatibus, annis, tantùm non ipſis petentiū corporibus applicabatur decempeda. Jam qvod oppidum eſt, qvi pagus, qvi non certum numerum Judicibus, Scabinis, aliisve magiſtratibus ſtatuerit? Qvot homines collegii, cœtus, gentis, turbæve appellationem mereantur, accuratè decernunt JCti. A quibus & beſtiarum greges certis cenſeri numeris accepimus. Qvindecim enim oves, qvinqve ſues, qvatuor eqvinos pullos in gregem qvoſqve ſui generis computat Alciatus *ad l. de teſtatio* §. *ult. de V. S.* Hæc omnia certum eſt ad legalem ſtatum pertinere. Qvem & ipſe Philoſophus noſter intuens VII. Pol. 16. in civitate vult definitum eſſe numerum filiorum procreandorum. *Hujus ergò tàm diverſi inſtituti qvanam ratio?*

LXVI. Una atqve eadem utrobiqve: *ut evitentur lites atqve alia incommoda.* Qvæ in *Theoriâ*, ſi numerum definias, in *Praxi*, ſi non definias, mirificè pullulare compertum eſt. Qværes iterum: qvænam hujus ergò diverſitatis cauſa? In promptu eſt reſponſio: *Theoria* intellectum ſeqvitur, Praxis ſenſum. Ille univerſalia ex formis & qvalitate judicat; hic ſingularia ex materiis & quantitate palpat. Quòd ſi commutatis vicibus Theoria ad abacum Arithmeticum, Praxis ad ideas Platonicas ſedere incipiat, omnia diſſidiis implebuntur. Qvem enim numerum reperiet umbraticus doctor, qvi vel in omnem Rerump. varietatem qvadret, vel infeſtari non poſſit à Sorite Chryſippi? Rurſus qvam ideam, qvi



358

in foro verſantur, animo concipient talem, ut eandem ex-trà ſe demonſtrare digito, & ab omni contradictione liberare poſſint.

LXVII. Multæ nobis theſes in ſecundà laboris parte effluxerunt. Sed non eſt, cur pœniteat operæ. Lumen accendimus, ad cujus radios ultrò evaneſcit, qvicqvid nebularum Bodini membro ultimo ſervavimus.

LXIIX. Duo ſunt, in qvibus ſeceſſionem fecit à Scholis. Unum: *non pauciores qvinqve perſonis ad Familiam reqviri.* Alterum: *tres familias ſatis eſſe pro Civitate.* In priore exceſſum ejus, in poſteriore defectum notamus.

LXIX. Qvod ad Familiam attinet, cùm eam initio cap. 2. f. 8. de Rep. definiiſſet *plurium* ſub unius ac ejusdem patrisfamilias imperium ſubditorum ——— rectam moderationem: mox f. 9. his verbis ſuâ de numero ſententiâ ſvadere conatur: *Plurium appellatio non poteſt in familiâ duorum numero contineri, ut ferè ſemper 1): cùm ad collegium conſtituendum tres perſonæ neceſſariæ ſint 2): tres qvoqve perſonas præter patremfamilias neceſſarias in familiâ definienda ducimus ex ſententiâ jurisconſultorum 3): Et qvoniam familiæ, collegia, cœtus, civitatesqve omnes ac totum genus hominum interiret, niſi connubiis qvaſi qvibusdam ſeminariis conſervaretur, ac propagaretur: conſequens eſt, familiam ſuis omnibus numeris ac partibus ſine matrefamilias perfectam & conſummatam non videri. Ex qvo fit ut qvinqve perſonis integra familia conſtituatur.*

*1) l. ubi de teſtibus.*
*2) l. Neratius de verb. ſi[illegible]*
*3) l. fam[illegible] eod.*

LXX. Bodinum hîc reprehendunt Arniſæus, Liebenthal. Cellarius & Micrælius *ſupra §. 25. citati*: ſeqvitur, qvod ſciam nemo, niſi qvod Alſtedius, *ut §. 40. innuebamus*, partem Bodinianæ ſententiæ ſuam facit. Timplerus *p. 22. Oeton.* Bodini ſententiam profert, ſed cenſuram nullam interponit.

LXXI. In argumenti formulam copulat Bodinus partim *Leges*, partim *Rationem*. *Leges duas*, qvarum *una* de Neratii

alii ſententiâ tres ait facere collegium; *altera* Familiæ appellatione etiam ipſum principem familiæ contineri aſſerit. *Rationem unam*, qvia ſine connubiis genus hominum interiret. In priori lege *tres* ſe perſonas putat inveniſſe; in poſteriore *qvartam*, patrem familias; in ratione *qvintam*, uxorem ejus.

LXXII. Eapropter *tres illas perſonas*, à qvibus demonſtrationem orditur, qvanqvam ipſe tacet, commodiſſime *ſervos* interpretabimur, ne patrifamilias fœdo exemplo ante uxorem adveniant liberi. De ſervis etiam Bodinum exaudiunt Arniſ. Liebenth. Micrælius, prolatis inſuper decretis JCtorum aliis (qvod miror Arniſæum & Micrælium qvaſi planè ex Bodini mente feciſſe,) qvibus in eam ſententiam inductus fuerit. Sed non eſt, cur plura Bodino ingeramus. Qvæ ipſe ultrò ſuſcepit, plus ſatis habent ſolœciſmorum Logicorum.

LXXIII. *Primò* in Qvæſtione ad Theoreticam Politices partem pertinente, omittendas eſſe leges poſitivas, monitum ſuprà §. 37. *Secundò* numeri alicujus partem legibus, partẽ ratione probare, monſtrum eſt Demonſtrationis. Tertiò leges iſtæ à propoſito ſunt alieniſſimæ. *Prior* de Collegio, nõ Familiâ loqvitur. Cònſeqventiã verò inde trahere volenti ad Familiã muniendum ante omnia erat argumentum contrà inverſionem, qvæ ex §. 38. & 41. etiam κατ᾽ ἄνθρωπον colligi poteſt. *Poſterior* lex de familiâ ſonat qvidem, ſed neqve ſola, neqve præcedenti juncta probat, qvod poſtulabat argumentum Bodini, patrem eſſe *perſonarum familiæ unam de qvatuor*.

LXXIV. In Alſtedio paulò parcior eſt ſeges erratorum. *Cùm Oeconomia ſit aliqvod eminentius Collegio, neceſſum eſt*, inqvit, *ut minimùm qvatuor ibi ſint perſonæ*. Qvod familiam collegio ampliorem facit, cũ Bodino commune habet. Qvòd autem *qvatuor* perſonis contentus eſt ad domum *perfectam*, ab imperfectâ hanc apertè diſtingvens, ſecundum eos interpretari licet, qvi *negant absqve paternâ ſocietate domum eſſe perfectam*. Qvam ſententiam tuentur Keckerm. *Synopſ. Oecon.*



259

*con. Part.I.c.2 Tom.II.Syſt p 1078.* & Burgersdic. *Id. Oecon.c.8. n.1.p.20.* Facient ergò familiam Alſtedio hi qvatuor: *Duo conjuges, ſervus, filius.* Qvâ de re è §. 12. 13. judicandum fuerit.

LXXV. Tantum de priore Bodini effato. Cui ſtatim continuat alterum, ita ſcribens: *Qvòd ſi tribus perſonis, nec paucioribus, conſtat collegium, totidemq́ familia prater patrem & matrem familia: ſeqvitur tres familias nec pauciores ad civitatem conſtituendam neceſſarias eſſe. Inde opinor Apulejo à veteribus contritum illud ac pervagatum, qvindecim perſonis populum conſtari.* In eandem ſententiam hæc leguntur §. 10: *Qvare ſi ex tribus familiis unus pater familia ceteris imperet, eiqve pareatur: aut unus duorum imperium ſubire non recuſet: aut tres ſimul ac ſemel ſummum jus in trium familiarum ſubditos exerceant: aqvè Reſpublica dicetur, ac ſi multitudine cives innumerabiles amplectatur.*

LXXVI. Tranſeant, qvæ è ſupra §. 54. ſeqq. item §. 73. huc applicari poſſunt. Cur ſaltum fecit Bodinus, à familiis ſtatim ad Civitatem *omiſſo pago* properans? Non illum hic voco ad Ariſtotelem. Suos illum *gradûs* cognoſcere jubeo è c. 6. Meth. hiſt. p. 184. & l. de Rep. 6. f. 48. C. *familiam, vicum, urbem, civitatem, principatum.* Sic ergò debebat adſcendere: Tres familiæ vicum faciunt; 3. vici urbem; 3. urbes civitatem; 3. civitates principatum. Non minus bella hæc ſcala erat futura, qvàm illa neſcio qvorum apud Limnæum Lib. II. Jur. publ. c. 2. n. 2. *Imperatorem ſub ſe habere debere 4. Reges, Regem 4. Duces, Ducem 4. Comites, Comitem 4. Barones, Baronem 4. Caſtellanos, Caſtellanum 4. feuda.* Cui ſimilem in Marcolpho, cum eſſem puer, legere memini.

LXXVII. Apuleji locus legitur in Apologiâ: *Qvindecim liberi homines populus eſt: totidem ſervi familia: totidem vincti ergaſtulum.* Ubi Scipionis Gentilis expoſitio p. 243. *populum* de *vico* interpretantis non ſatisfacit. Lux Apulejo

inſe-